

Lytt til folkepanelene, ta vare på mennesker og miljø

Vi har sett hvor mye vi kan lære av hverandre – og hvor mye bedre ideer blir når de får møte motstand.”

Medlem av Framtidspanelet¹

Våren 2025 møttes 56 innbyggere fra hele landet i Norges første nasjonale folkepanel bestilt av sivilsamfunnet som fikk navnet «Framtidspanelet». De samlet seg på tvers av ulikheter for å bli enige om konkrete råd på hvordan Norge kan bruke sin

rikdom til det beste for verden, oss selv og fremtidige generasjoner. Medlemmene utgjorde et representativt utvalg av befolkningen i Norge med ulik geografisk tilhørighet, alder, utdanningsnivå, kjønn og politisk ståsted.

Bestillingen fra Framtiden i våre hender, og seks andre organisasjoner, var:

«Norge er et av verdens rikeste land. Hvordan kan vi bruke vår rikdom til beste for verden, oss selv og kommende generasjoner?

- *Hvilke hensyn og verdier skal styre våre valg?*
- *Hvilke problemer i verden har Norge særlig gode grunner til å være med på å løse?*
- *Hvordan bør da Oljefondet brukes nå og fremover?»*

Bakgrunn

Framtidspanelet har fulgt OECDs retningslinjer for folkepaneler, som sikrer en god, åpen, inkluderende og rettferdig prosess. De syv organisasjonene, oppdragsgiverne, har ikke hatt innflytelse på gjennomføringen av folkepanelet, hvilken kunnskap som har blitt presentert eller på panelets anbefalinger. Folkepanelets sekretariat og eksterne ekspertgrupper stod for slike valg. Dette er for å sikre at resultatene blir troverdige og uavhengige².

Folkepaneler er et eksperiment der representative utvalg av befolkningen blir samlet for å diskutere konkrete problemstillinger og komme fram til konsensus gjennom deliberativt demokrati, det vil si at avgjørelser blir tatt på grunnlag av en bred, åpen og offentlig samtale. I en tid der politiske motsetninger mellom mennesker blir forsterket, mener vi det kan være bra for samfunnet å utforske politiske samtaleformer som dette.

¹ <https://drive.google.com/file/d/1nG08Y9yCpDMMwhboN6iDZVjqpHs4z9P/view>

² <https://www.framtidspanelet.no/aktorer>

Folkepaneler kan ikke erstatte det representative demokratiet der folkevalgte holdes ansvarlige for å fatte riktige beslutninger. Det kan ikke erstatte ekspertgrupper og norske offentlige utredninger (NOU). Det må heller ikke fortrenge andre demokratiske deltakelsesformer, som folkeavstemninger der det er riktig. Likevel mener vi det finnes et rom for å videreutvikle beslutningsprosesser og hvordan demokratiske konsultasjoner gjennomføres., og Framtiden i våre hender tror folkepaneler kan spille en rolle i dette. Vi utfordrer nå norske myndigheter til å ta metoden mer i bruk, og å sørge for at slike prosesser får tilstrekkelig demokratisk følgeforskning.

Slik ser vi for oss Framtids-Norge

Framtiden i våre hender deler verdiene Framtidspanelet har formulert:

«Vi ser for oss et Framtids-Norge som:

- *Tar vare på naturen og klimaet – og viser vei i kampen mot klimaendringene*
- *Bruker oljepengene på en måte som gjør verden bedre – ikke bare rikere*
- *Styrker demokratiet og lar flere få være med og bestemme*
- *Bygger et trygt og inkluderende samfunn for alle – uansett bakgrunn, alder eller bosted*
- *Politikere som tenker langsiktig, ikke bare på neste valg, men på neste generasjon, og generasjonene deretter»*

Framtidspanelet har sammen kommet fram til 19 anbefalinger. Framtiden i våre henders vil fremheve følgende anbefalinger som vi skal prioritere i vårt arbeid:

1. Vi må redusere vårt forbruk og bli mer bevisste vårt klimaavtrykk

Vi må fremme en sirkulær økonomi, hvor produkter og materialer gjenbrukes og resirkuleres, fremfor å bli kastet etter bruk. Politikken bør støtte initiativer som reduserer overforbruk, spesielt innenfor sektorene som har størst miljøpåvirkning, som matproduksjon og tekstilindustrien.

Et mulig tiltak kan være å innføre skattlegging av produkter som er energi- eller ressurskrevende i produksjon og distribusjon.

Politikerne må bruke utdanningskampanjer og informasjonsstrategier som bidrar til økt bevissthet om klimaavtrykket knyttet til forbruk. Dette kan inkludere offentliggjøring av klimaavtrykk på produkter og tjenester, og støtte til teknologier som hjelper forbrukerne med å gjøre mer informerte og bærekraftige valg.

Redusert matsvinn må være et offentlig ansvar, gjennom både lovgivning og bevisstgjøringskampanjer. Det er viktig at politikerne bidrar til å redusere forbruket av

matressurser ved å støtte tiltak som fremmer en mer bærekraftig matkultur og redusert matsvinn på alle nivåer – fra husholdninger til industriproduksjon.

2. Det må opprettes et uavhengig framtidsombud som fremmer langsiktige mål og sikrer at fremtidige generasjoner har en stemme i beslutningsprosesser

For å sikre at langsiktige perspektiver prioriteres i politiske beslutninger, bør Norge opprette et uavhengig framtidsombud, inspirert av Wales. Dette ombudet vil kunne samarbeide med politikere for å fremme langsiktige mål og sikre at fremtidige generasjoner har en stemme i beslutningsprosesser.

Framtidsombud skal ha et klart mandat for å vurdere politiske beslutninger og tiltak opp mot Norges langsiktige interesser. Framtidsombudet skal skjermes fra kortsiktige politiske svingninger og ha myndighet til å fremme forslag som styrker bærekraft og samfunnsnytte.

3. Folkepaneler bør brukes mer og, dersom de viser seg effektive, bli en fast del av Stortingets beslutningsprosess

Norge bør fortsette å bruke folkepaneler som et verktøy for å inkludere innbyggernes perspektiver i politiske beslutninger. Politikerne må forplikte seg til å lytte til og vurdere anbefalingene fra folkepanelene i sine beslutningsprosesser.

Folkepaneler kan bidra til å styrke demokratisk deltakelse ved å gi folk en konkret og direkte kanal for å påvirke politikken. Dette kan være et middel for å gjøre politikken mer representativ og for å inkludere stemmene til grupper som kanskje ikke ellers blir hørt i tradisjonelle politiske prosesser. Folkepaneler kan også gjøre beslutningstakere mer åpne for innspill fra ulike samfunnsgrupper.

--- Uttalelse slutt ---

Vedlegg 1: Framtidspanelets anbefalinger, gjengitt i sin helhet

1. Stortinget bør utarbeide nye retningslinjer som øremerker hva avkastningen fra oljefondet skal brukes på i statsbudsjettet

Det bør etableres tydelige retningslinjer for hvordan avkastningen (handlingsregelen) fra Oljefondet som tas inn i statsbudsjettet skal brukes. Disse midlene bør øremerkes til tiltak som gagnar både befolkningen og fremtidige generasjoner. Dette vil bidra til en mer langsiktig forvaltning av fondet.

Disse inntektene bør øremerkes fundamentale samfunnsstrukturer som utdanning, helse, infrastruktur, entreprenørskap, innovasjon, forskning og fornybar energi, som er avgjørende for landets langsiktige utvikling – ikke administrative utgifter.

2. Det bør settes av en spesifikk prosentandel av Oljefondet til bærekraftige investeringer hvor vi godtar høyere risiko og lavere økonomisk avkastning for å fremme sosial og økonomisk utvikling i utviklingsland

Øke Oljefondets investeringer i sektorer som adresserer globale utfordringer, som klimaendringer og global helse, spesielt i utviklingsland. Dette kan innebære økte investeringer i teknologi, utdanning og helsefremmende prosjekter som kan ha varig positiv innvirkning. En betydelig styrking av Norfunds modell for investeringer i utviklingsland kan også inngå som en del av denne løsningen.

3. Stortinget må vedta tydeligere retningslinjer for bruken av oljefondet i krisetilfeller

Det må utvikles klare retningslinjer for hvordan Oljefondet skal brukes i krisetilfeller, som kan omfatte kriger, naturkatastrofer og pandemier. Dette kan innebære spesifikke kriterier og prosedyrer for bruk som kan være nødvendige under ekstreme forhold. Avvik fra de normale retningslinjene kan kun utøves i ekstraordinære krisetilfeller.

4. Oljefondet må få instruks om en rask oppskalering for å nå målet om 2% investeringer i fornybar energi

En andel av Oljefondet bør settes av til investeringer som fremmer bærekraftig utvikling, spesielt med fokus på fornybar energi og grønne løsninger. Det må sikres en rask oppskalering for å nå målet om 2 prosent av investeringene i fornybar energi. En andel av Oljefondet bør forvaltes av Klimainvesteringsfondet og Norfund for å styrke fokuset på bærekraft, spesielt i utviklingsland. Klimainvesteringsfondet og Norfund har stort potensial og kompetanse for å gjøre en betydelig forskjell i grønne investeringer.

5. Folkepaneler bør brukes mer og, dersom de viser seg effektive, bli en fast del av Stortingets beslutningsprosess

Norge bør fortsette å bruke folkepaneler som et verktøy for å inkludere innbyggernes perspektiver i politiske beslutninger. Politikerne må forplikte seg til å lytte til og vurdere anbefalingene fra folkepanelene i sine beslutningsprosesser. Folkepaneler kan bidra til å styrke demokratisk deltakelse ved å gi folk en konkret og direkte kanal for å påvirke politikken. Dette kan være et middel for å gjøre politikken mer representativ og for å inkludere stemmene til grupper som kanskje ikke ellers blir hørt i tradisjonelle politiske prosesser. Folkepaneler kan også gjøre beslutningstakere mer åpne for innspill fra ulike samfunnsgrupper.

6. Skolene må bruke mer tid på samfunnsforståelse og kritisk tenkning

For å styrke demokratiet og engasjementet blant unge, må læreplanene tilpasses med større vekt på politikk og kritisk tenkning for å hjelpe unge til å reflektere over og vurdere informasjon de får på sosiale medier, og andre plattformer. Skolen bør bruke ukentlig nyhetsgjennomgang, paneldebatter og politiske møter for å fremme forståelsen av samfunnet.

Ved å tilpasse læreplaner, fremme politisk engasjement og styrke læringsressurser, kan skolen spille en nøkkelrolle i å forberede ungdom på aktiv deltagelse i samfunnet.

7. Det må opprettes et uavhengig framtidsombud som fremmer langsiktige mål og sikrer at fremtidige generasjoner har en stemme i beslutningsprosesser

For å sikre at langsiktige perspektiver prioriteres i politiske beslutninger, bør Norge opprette et uavhengig framtidsombud, inspirert av Wales. Dette ombudet vil kunne samarbeide med politikere for å fremme langsiktige mål og sikre at fremtidige generasjoner har en stemme i beslutningsprosesser.

Framtidsombud skal ha et klart mandat for å vurdere politiske beslutninger og tiltak opp mot Norges langsiktige interesser. Framtidsombudet skal skjermes fra kortsiktige politiske svingninger og ha myndighet til å fremme forslag som styrker bærekraft og samfunnsnytte.

8. Norge bør innføre et mer aktivt demokrati hvor befolkningen kan stemme på større prinsipielle saker

Framtidspanelet har diskutert økt politisk deltakelse, og det er et ønske om å gjøre folk mer delaktige i beslutningsprosesser, ikke bare som velgere ved valg, men også gjennom direkte demokratiske verktøy. For å fremme et mer inkluderende og aktivt demokrati, kan Norge vurdere å gi befolkningen muligheten til å stemme på større prinsipielle saker. Dette kan gjøres ved å introdusere systemer som gir folk direkte innflytelse på viktige politiske beslutninger, som andre land allerede har gjort. Det er i forlengelsen av dette viktig å styrke utdanningen om politikk og demokratisk prosess, slik at flere mennesker føler eierskap til beslutningene som tas, og kan forstå de langsiktige konsekvensene av disse beslutningene både lokalt og nasjonalt.

9. Norge må investere tid, ressurser og penger i prosjekter innen utdanning, helse og infrastruktur som skaper varige verdier lokalt og globalt

Norge bør investere i prosjekter som både støtter grunnleggende samfunnsstrukturer i utviklingsland og samtidig gir økonomisk avkastning. Investeringer i utdanning og helse, har vist seg å være svært effektivt for å redusere fattigdom og legge til rette for stabile samfunn. Norge bør også fokusere på å hjelpe utviklingsland med å bli mer selvforsynte, gjennom investeringer som bygger opp lokalt næringsliv og

infrastruktur. Dette vil bidra til å redusere landenes avhengighet av utenlandsk bistand på lang sikt.

Investeringer gjennom Norfund, har bidratt til å skape arbeidsplasser og selvstendighet i utviklingsland, gode eksempler på hvordan Norge kan bidra til varige samfunnsforbedringer samtidig som det oppnås avkastning.

10. Norge må styrke både forskning på globale helseutfordringer og den praktiske forebygging av pandemier

Norge bør bidra aktivt i global helseforskning, med særlig fokus på forebygging av pandemier og smittsomme sykdommer. Dette kan innebære investering i forskning på vaksiner, antibiotikaresistens, og smittevern, både i Norge og i samarbeid med utviklingsland hvor forebyggende tiltak er nødvendige for å hindre spredning.

Vi må øke investeringer i helseforebyggende tiltak i utviklingsland, for eksempel å styrke lokale helsesystemer og utdanne helsepersonell. Dette krever langsiktig samarbeid mellom Norge og andre nasjoner, med fokus på å bygge opp grunnleggende helsetjenester.

Norge har allerede spilt en sentral rolle gjennom initiativ som CEPI (Coalition for Epidemic Preparedness Innovations), som støtter forskning på vaksiner mot sykdommer som ofte får lite oppmerksomhet internasjonalt. Å utvide slike initiativ vil bidra til bedre beredskap mot fremtidige helsekriser. Norge har stor kompetanse innen helseforebygging, som kan utnyttes til å hjelpe andre land å utvikle egne helsesystemer. For eksempel kan forskning og opplæring i smittevernsteknikker bidra til å hindre spredning av sykdommer i utviklingsland.

11. Styrke Norges posisjon i internasjonale klimainitiativer

Norge må styrke sitt engasjement i globale klimainitiativer, bidra til utslippskutt og samarbeide med andre nasjoner for en mer rettferdig og bærekraftig utvikling. For å oppnå dette, anbefaler vi å øke investeringene i fornybar energi og grønne løsninger gjennom internasjonale klimainvesteringer, særlig i utviklingsland.

Norge er ansett som et foregangsland innen klimaforskning, og har allerede hatt suksess med klimainvesteringsfond som har redusert mer utslipp enn landet har klart på egen hånd de siste 30 årene. Norge bør derfor bidra til å intensivere samarbeidet med andre nasjoner for utvikling og spredning av ny teknologi som kan redusere utslippene globalt.

12. Norge må utvide sitt internasjonale samarbeid ved å bygge nye strategiske allianser for å utvikle bærekraftige løsninger globalt

I en usikker og uforutsigbar verden, hvor maktforhold kan endre seg raskt, er det avgjørende at Norge styrker sin rolle i internasjonale allianser. Dette kan oppnås gjennom å inngå partnerskap, også med land som i dag ikke virker sentrale, men

som kan ha økt strategisk betydning i fremtiden. Dette inkluderer partnerskap innen teknologisk innovasjon, klima, helse og utvikling.

Et viktig skritt i å forsterke Norges internasjonale samarbeid er å videreutvikle etiske retningslinjer for hvilke land vi velger å inngå allianser med. Dagens retningslinjer utfordres av nye dilemmaer knyttet til teknologiutvikling, grønn omstilling og global helse, hvor mulige partnere ikke alltid oppfyller dagens etiske standarder. Det er derfor behov for å videreutvikle og nyansere retningslinjene slik at Norge kan balansere verdibasert utenrikspolitikk med strategisk alliansebygging i en kompleks global virkelighet. Dette innebærer vurderinger om menneskerettigheter, demokrati og bærekraft, og kan hjelpe Norge med å velge de mest etiske forsvarlige samarbeidspartnerne, selv i en tid med politisk usikkerhet.

13. Stortinget må vedta økning av pengebruken på fornybar energi og bærekraftig innovasjon i Norge

Vi anbefaler at Stortinget vedtar å øke offentlig støtte til pilotprosjekter for grønn industri, særlig innen fornybar energi (som sol-, vind- og havenergi), grønn transport og karbonfangst-teknologi. Eksempler på slike prosjekter kan være å støtte lokale prosjekter for grønn energi som kan gi både økonomisk gevinst og redusere klimaavtrykket, som offshore vindkraftprosjekter i Norge eller solcelleprosjekter i utviklingsland. Vi må styrke insentiver for grønn næringsutvikling og sikre at bærekraftige løsninger prioriteres i offentlig og privat sektor.

Videre anbefaler vi å øke investeringene i forskning og innovasjon på områder som kan drive den grønne omstillingen, som omfatter både grunnforskning og anvendt forskning, og øke støtten til bærekraftige landbruksprosjekter som kombinerer økt matproduksjon med lavere klimaavtrykk.

14. Vi må redusere vårt forbruk og bli mer bevisste vårt klimaavtrykk

Vi må fremme en sirkulær økonomi, hvor produkter og materialer gjenbrukes og resirkuleres, fremfor å bli kastet etter bruk. Politikken bør støtte initiativer som reduserer overforbruk, spesielt innenfor sektorene som har størst miljøpåvirkning, som matproduksjon og tekstilindustrien.

Et mulig tiltak kan være å innføre skattlegging av produkter som er energi- eller ressurskrevende i produksjon og distribusjon.

Politikerne må bruke utdanningskampanjer og informasjonsstrategier som bidrar til økt bevissthet om klimaavtrykket knyttet til forbruk. Dette kan inkludere offentliggjøring av klimaavtrykk på produkter og tjenester, og støtte til teknologier som hjelper forbrukerne med å gjøre mer informerte og bærekraftige valg.

Redusert matsvinn må være et offentlig ansvar, gjennom både lovgivning og bevisstgjøringskampanjer. Det er viktig at politikerne bidrar til å redusere forbruket av

matressurser ved å støtte tiltak som fremmer en mer bærekraftig matkultur og redusert matsvinn på alle nivåer – fra husholdninger til industriproduksjon.

15. Vi må styrke investeringene i norsk Infrastruktur

For å fremme videre vekst og utvikling i Norge, er det nødvendig å styrke investeringene i infrastruktur, særlig innen vei, vann, internett og strømnnett. En spesiell satsing på å redusere etterslep i infrastrukturen vil bidra til å minimere samfunnskostnader, redusere miljøbelastningen og legge til rette for videre vekst, spesielt i distriktene. Det er viktig å ikke bare bygge ny infrastruktur, men også vedlikeholde og oppgradere eksisterende bygninger og anlegg for å unngå høye kostnader ved rivning og gjenoppbygging. Gjenbruk og oppgradering av eksisterende bygningsmasse bør prioriteres.

16. Vi må investere mer i teknologi, innovasjon og kunnskapsutvikling

For å styrke Norges konkurransekraft og fremme langsiktig verdiskapning, er det viktig å investere i forskning og innovasjon i fremtidsrettede sektorer, som fornybar energi, grønn teknologi og digitalisering. Det må være økonomisk gunstig å drive med forskning, og insentiver bør gis for nytenkning og innovasjon. I tillegg bør det tilrettelegges for flere praksisplasser og internships, uavhengig av studievalg.

17. Vi må styrke vår nasjonale sikkerhet og vårt forsvar i en usikker geopolitisk situasjon

For å sikre at Norge er godt rustet til å møte fremtidige trusler, bør det investeres mer i Forsvaret. Dette kan innebære å øke bemanningen, oppgradere utstyr og infrastruktur, samt styrke beredskapen for å håndtere nye typer trusler.

I tillegg til å styrke Forsvaret, bør Norge bidra til fredsbevarende tiltak gjennom aktiv deltakelse i internasjonale fora og organisasjoner. Dette inkluderer å fremme diplomati, internasjonal dialog og samarbeid for å unngå konflikter og opprettholde global fred.

18. Vi må sikre ansvarlig regulering og bruk av kunstig intelligens (KI)

Teknologiske fremskritt, inkludert kunstig intelligens (KI), må brukes på en ansvarlig måte. Regulering er nødvendig for å hindre misbruk som spredning av falske nyheter og propaganda. Dette innebærer at vi følger kravene i EUs AI Act, som er under utvikling, for å sikre ansvarlig bruk av KI.

Samtidig må KI utnyttes for å effektivisere byråkrati og forbedre pedagogiske prosesser i skolen, med et etisk og ansvarlig rammeverk, for å sikre god læring som er mer tilpasset elevens behov

19. Vi må styrke tilliten mellom privat og offentlig sektor ved å skape bedrerammebetingelser for all næringsutvikling, og effektivisere offentlig administrasjon

For å fremme verdiskaping og investering i Norge må rammebetingelsene for bedrifter bedres. Arbeidskraft er samfunnets viktigste ressurs, ved å endre skatte- og regelverket for å lettere få til nyetablering og vekst. Ved å øke verdiskaping og invasjon for industri, landbruk og gunstige arbeidsforhold, vil dette skape arbeidsplasser. Ved samtidig effektivisere offentlig sektor ved en systematisk gjennomgang av prosedyrer, lover og regler. Dette vil bidra til å styrke tilliten mellom virksomheter og myndigheter.

Vedlegg 2: Utvalgte anbefalinger fra Nasjonalt folkepanel om bærekraftig forbruk

Landsmøtet kan velge å også løfte fram en av anbefalingene fra det regjeringensnedsatte folkepanelet for bærekraftig forbruk. Les mer om dette folkepanelet på <https://folkepanel.regjeringen.no/>

Vedlegg 2: Fire utvalgte anbefalinger til vurdering

2.1 Begrense overforbruk, mersalg og kreditt

Folkepanelet anbefaler at regjeringen innfører tydelige regler for å begrense overforbruk, mersalg og lett tilgang til kreditt. Klare lover vil gjøre det vanskeligere for selskaper å finne smutthull og bidra til at folk ikke lokkes til å kjøpe mer enn de trenger. I tillegg foreslår vi at produsenter får større ansvar for resirkulering og gjenbruk av produktene de lager, ved å legge kostnadene for dette på dem. Vi mener også at det kan være lurt å gjøre bærekraftige produkter billigere ved å senke momsen, samtidig som det innføres høyere avgifter på produkter som ikke er miljøvennlige. Dette vil gjøre det mer lønnsomt for både produsenter og forbrukere å velge bærekraftige løsninger og sikre en mer effektiv utnyttelse av avfallsressurser.

3.5 Gjøre mer for å beskytte oss fra kjøpepresset

Folkepanelet mener at regjeringen bør gjøre mer for å beskytte oss mot kjøpepresset vi utsettes for gjennom reklame. Vi foreslår at det settes strengere regler for hva slags reklame som kan vises på ulike plattformer, spesielt reklame som er rettet mot barn og unge, som er mer sårbare for påvirkning.

4.1 Fjerne moms på salg av brukte varer og reparasjon

Folkepanelet anbefaler å fjerne moms på salg av brukte varer og reparasjon av forbruksvarer som klær, sko, møbler og hvitevarer og elektronikk.

7.1 Engasjere befolkningen gjennom lokale løsninger

Folkepanelet anbefaler at regjeringen øremerker midler til lokale tiltak som favner bredt og engasjerer befolkningen, for eksempel lokale deleløsninger. Regjeringen utfordres til å tenke smått nok for å skape reelle og engasjerende løsninger på lokalt nivå.

